

Др Јован ЂИРИЋ
Уставни суд Србије
Саво МАНОЈЛОВИЋ
Институт за упоредно право

СОЦИЈАЛНИ КАПИТАЛ

Резиме

Социјални капитал је вишезначан социолошки феномен кроз који се у великој мери преламају филозофски, правни, економски и други друштвени интереси. Реч је о појму који подразумева бригу о јавном интересу и служењу заједници, односно рад за општу ползу. Феномен социјалног капитала подразумева и јачање заједништва, па има извештан кохезивни карактер и учвршћује дух заједништва. Он може бити изузетно користан и благотворан за заједницу, како у конкретним реалним ефектима, али тако и у једном осећају заједништва и сигурности. Истовремено, међутим, социјални капитал јесте извор и високе профитабилности за појединца.

Бројне волонтерске и хуманитарне организације заправо представљају широку мрежу контаката кроз које појединци упознају људе из различитих браниши, проширују видике, склапају нове послове, али и раде на развоју социјалних вештина. Такође, млади људи могу стећи значајна пословна и социјална искуства.

Кључне речи: *социјални капитал, волонтирање, јавни интерес, опште добро.*

Најопштије речено, социјални капитал је способност људи да раде заједно, за заједничке сврхе у групама и организацијама. Та способност је битна не само за економски живот, већ и за остале сфере друштва.¹ Имајући све то у виду САД су држава – друштво где се на најбољи могући на-

1 Саша Гајић, Социјални капитал, модернизација и традиција, доступно на адреси: srpska-dijaspora.org/2014/02/04/socijalni-kapital-modernizacija-i-tradicija.

чин могу сагледавати многи различити аспекти читавог овог феномена званог „социјални капитал“.

Сваког човека када допутује у Америку одмах опседну различите импресије, па је тако било и са двојцом потписника ових редова када су јануара 2017. године допутовали у Њујорк. Посебан утисак нису међутим били ни високи солитери, ни гужва на улицама, нити пак луксузне лимузине у неописивој саобраћајној гужви, а исто тако ни блештаве рекламе на Тајмс скверу.² Посебан утисак оставила је једна бакица у Централ парку која је тог преподнева као волонтер објашњавала посетиоцима где и шта могу видети и пронаћи. Касније су ова двојица Срба на пропутовању кроз Њујорк, срели још многе волонтере по знаменитим музејима и на другим сличним местима и поставили су себи једноставно питање: „да ли је тако нешто могуће и у Србији?“ Ако већ немамо такво богатство које је видљиво на сваком кораку и снагу која импресионира, можда бисмо могли да имамо више обичних људи који су спремни да своје слободно време и уопште нешто своје, новац, енергију или шта већ, поклоне у неке опште сврхе? Или је можда општи дух себичног индивидуализма и неповерења у друге и друштвену заједницу, оно што и даље карактерише Србију, а по већ општепознатом, традиционалном српском принципу - афоризму „да комшији цркне крава!“ Занимљиво је међутим да ова двојица Срба из наше приче уопште нису били ни први, ни једини, које је тако нешто импресионирао у Америци. Тако је, на пример, знаменити француски социолог и политиколог Алексис де Токвил, 1830. када је посетио Америку, највише био импресиониран тиме како су Американци у стању да организују читаву мрежу друштвених, хуманитарних, религијских, добротворних организација и да онда на општу корист и добробит делују кроз њих.³

С тим у вези, намеће се и асоцијација на америчког председника Џона Кенедија, који је остао упамћен, између осталог, и по реченици: „Никада не питај шта је држава учинила за тебе, већ се увек прво питај шта си ти урадио за државу!“⁴ Тако долазимо до појма о којем овде гово-

2 Наравно све то оставља јак утисак, али, солитера, лимузина, реклама и ужурбаних људи има свуда у свету.

3 У тексту од насловом „Social Capital: A Review of the Literature“, доступно на адреси: webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/user-guidance/social-capital-guide/the-social-capital-project/social-capital-a-review-of-the-literature.pdf.

4 Доступно на адреси: <http://pollitika.com/upitajte-se-ne-sto-vasa-domovina-moze-uciniti-za-vas-nego-sto-vi-mozete-uciniti-za-svoju-domovinu>.

римо, а то је „социјални капитал“. То није правни феномен, иако и те како има везе са правом, а није ни економски феномен, иако је, такође, врло повезан са економијом. Можда је, када говоримо о социјалном капиталу, превадходно реч о социолошком феномену, али је свакако реч о једном занимљивом, вишезначном и значајном феномену, који је нарочито у последње време веома актуелан, пре свега у иностраној, западној литератури и нарочито онда када се покушава објаснити зашто су поједина друштва економски успешнија од других.

У покушају да се овај феномен дефинише и објасни, употребљавају се различити други појмови, па тако на пример: „друштвена енергија“, „заједнички дух“ (*community spirit*), „друштвене везе“, „грађанска врлина“, „заједничке мреже“ (*community networks*), „добросуседство“, „друштвени лепак“.⁵ Нема сумње да сваки од ових овде употребљених појмова, (до)даје макар један делић на општу мозаичну слику и дефиницију феномена „социјални капитал“. Такође је јасно, нарочито у најновије интернет – фејсбук време, колики је значај социјалних мрежа и заједничких социјалних акција, када су се у појединим државама одигравале чак и читаве револуције и значајне политичке промене, захваљујући координираним акцијама људи који су имали заједнички дух, идеју, координирану активност и пре свега спремност да заједнички делују ка неком општем циљу. У том се смислу може рећи да је овде реч о карактеристикама друштвене организације, као што су поверење, норме и мреже, које могу побољшати ефикасност друштва кроз ширење заједничких активности.⁶ Такође, у том контексту овде треба поменути и савременог америчког политиколога, професора са Харварда, Роберта Путнама, који је почетком деведесетих година двадесетог века, био један од првих који су се на свеобухватан начин бавили овом темом „социјалног капитала“,⁷ у једној књизи која је третирала ситуацију у Италији – односно разлике између италијанског „севера“, на којем влада дух друштвене координираности, за-

5 Доступно на адреси: webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/user-guidance/social-capital-guide/the-social-capital-project/social-capital-a-review-of-the-literature.pdf.

6 Paul F. Whitley, „The Origins of Social Capital“, *Social Capital and Eutopean Democracy*, London, 1999, 28.

7 Истине ради, треба рећи да се о социјалном капиталу писало, говорило још пре сто година. Тако је на пример извесна Линда Ханифан још 1916. писала, разматрала тему како комшије могу радити заједно, сарађивати на томе како да надгледају школе и школство, односно, писала је о томе како је социјални капитал својеврсни лепак који омогућава међусобну сарадњу, размену и иновације. Доступно на адреси: <https://www.oecd.org/insights/37966934.pdf>.

једничких циљева и интереса и „југа“ који је нешто што је сасвим супротно томе.⁸ У једном другом тексту који третира проблематику „социјалног капитала“, Путнам, између осталог каже како су Американци нација која међу собом има највише поверења једне у друге и нација која је више од било које друге нације спремна да се ангажује за општу корист и општу добробит. Он, међутим тврди како социјални капитал опада и у САД, па тако пише о томе како је једно истраживање показало да је 1960. године чак 58 одсто људи у Америци имало поверења у друге људе, у то да ће се и ти други понашати позитивно и учинити неку добру и корисну ствар. Године 1993. таквих је било свега 37 одсто, каже Путнам.⁹

Једно је свакако тачно када говоримо о социјалном капиталу и читавом сету сличних питања: једна је ситуација ако ви сумњате да ће се и други понашати поштено, да ће поштовати формално или неформално прописане норме, а друга је ситуација ако ипак верујете да ће и други актери бити поштени и придржавати се прописаних норми. Ово је посебно значајно када говоримо о корупцији. Јер, у друштву у којем се много прича о корупцији, корупције ће свакако бити,¹⁰ исто као што ће је бити тамо где свако сумња у то да ће се онај други придржавати правила. Ако ви сумњате да ће ваш комшија почистити испред своје куће, онда ни ви нећете почистити испред своје и обрнуто. У том смислу, о социјалном капиталу се може говорити и као о очекивању чланова заједнице да ће се други понашати регуларно, поштено и кооперативно, пре свега захваљујући томе што деле одређене норме, етичке вредности, као претходни морални консензус међу члановима групе.¹¹ Морални консензус дакле, као и међусобно поверење, веома су важни за функционисање сваког друштва, а пре свега на плану борбе против корупције и других анти-социјалних појава. Све то има и те какве везе и са Путнамовом причом о италијанском „северу“ и „југу“. Могло би се рећи да оно што многи истраживачи тврде да корупција директно утиче на пад бруто друштвеног производа, односно смањење економског раста¹² можда то све има врло

8 Robert Putnam, „Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy“, Princeton University Press, 1993.

9 Robert Putnam, „Bowling Alone – America's Declining Social Capital“, *Journal of Democracy*, January 1995, 65-78, доступно на адреси: archive.realitator.org/sites/default/files/BowlingAlone.pdf.

10 Немања Ненадић, „Појам и узроци корупције“, *Корупција, основни појмови и механизми за борбу*, Београд, 2007, 15.

11 С. Гајић, *idem*.

12 Pak Hung Mo, „Corruption and Economic Growth“, *Journal of Comparative Economics*, Vol. 29, Issue 1/2001, 66-79.

тесне везе са једним другим феноменом: „када видим да нико не чисти испред своје куће, онда нећу ни ја чистити“. На крају ће све остати непочишћено. Или, „када видим да и други краду, онда ћу красти и ја, па ће свеопшта крађа постати нешто што је доминантан образац понашања у друштву. То је у ствари оно што се још назива синдром „поломљеног прозора“. Двојица америчких криминолога су 1982. лансирала теорију, по којој уколико на једној згради у суседству постоји неки прозор који је поломљен и који ту тако стоји непоправљен, то је сигнал (порука) да је то напуштено, да о томе нико не води рачуна и да је све дозвољено.¹³ Дотична двојица (Wilson и Kelling) су анализирали резултате активности које је држава Њујорк започела у 28 градова средином седамдесетих година: „Програм сигурног и чистог комшилука“. Није дошло до непосредног смањења криминалитета, али се код грађана из комшилука вратио осећај сигурности и поверења у полицију (државу).¹⁴

Социјални капитал јесте дакле нешто што има везе са друштвеном кохезијом, па самим тим и са економијом, али и анти – криминалном делатношћу неформалног типа, а пре свега путем институције тзв. *neighborhood watch*. То је нешто што је настало у САД, почетком шездесетих година, након трагичног убиства извесне девојке Кити Ђеновезе, када се развио систем надгледања и упозоравања у комшилуку – људи су пазили на безбедност имовине, људи и пре свега деце у школама у свом непосредном окружењу – комшилуку. Практично нека врста онога што се код нас називало „друштвена самозаштита“. ¹⁵ Кенедијевски речено, људи нису више седели „скрштених руку“ очекујући од државе да им она реши све проблеме, већ су сопственим само-ангажовањем почели да доприносе сопственој, али и општедруштвеној безбедности. То је имало утицаја и на остале сегменте друштва, па се тако у читавим САД, а нарочито у малим срединама, развијао и неговао дух волонтерских, хуманитарних активности. Наравно томе би се можда могло приговорити да су богати људи на тај начин „прали своју савест“, али све је то доприносило развијању духа општедруштвеног заједништва, који је имао своје позитивне економске и друштвене ефекте.

13 James Q. Wilson, George L. Kelling, „The Police and Neighborhood Safety: Broken Windows“, доступно на адреси: www.manhattan-institute.org/pdf/-atlantic-vroken-windows.pdf.

14 Јован Ђирић, „Поглед у туђе двориште кроз поломљени прозор“, *Страни правни живот*, бр. 1/2011, 13-14

15 Јован Ђирић, „Ђеновезе синдром“, *Страни правни живот*, бр. 1/2010, 127-143.

Социјални капитал кореспондира са друштвеном хомогеношћу, где су појединци усмерени ка деловању зарад колективних циљева,¹⁶ а као највреднија последица свега тога јесте јачање међусобног поверења, норми и односа унутар друштвених мрежа што је добро за демократију и степен политичке партиципације, када се кроз форсирање колективног деловања, интензивирају норме повезане са грађанским дужностима.¹⁷ Тако се у ствари може рећи да када говоримо о социјалном капиталу, две кључне речи су овде од посебне важности, а то су „поверење“ и „грађанске дужности“, што све на крају крајева нагони појединце да поштују правила, правила које друштвени живот чине поузданим и предвидивим.¹⁸

Поверење је нешто што у принципу кореспондира са поштовањем, односно неповерење одговара непоштовању. Оно или онај у кога имате поверења, то и поштујете и обрнуто: тешко да можете да поштујете нешто у шта немате поверења.

Један од свакако најважнијих делова читаве приче о социјалном капиталу јесте и прича о волонтеризму. У том смислу треба рећи да у Европи волонтира више од 100 милиона људи. У Пољској волонтира 18 % становништва, док је у Немачкој и Ирској тај проценат 33%, а у Великој Британији проценат људи који волонтирају иде и до 38%. Сматра се да друштва која подржавају идеју волонтеризма имају вишеструку добит кроз директне уштеде, а и у чињеници да се повећава задовољство грађана – волонтера због осећаја доприноса заједници.¹⁹ Већ сама чињеница да је волонтерски рад нешто што је евидентно карактеристично за економски развијена, просперитетна друштва, већ сама та чињеница доста говори да је то начин да се грађани активно укључе у друштвене процесе, затим да дају свој допринос заједници, да помогну маргинализованим групама, али исто тако и начин преношења знања, као и учења од других, јер, помажући другима, човек тада помаже самом себи.²⁰ Без обзира колико теоријског знања неко стекао током школовања, свакако није наодмет то знање проверити, односно надопунити кроз неке практичне активности, а ту је управо реч о волонтеризму.

16 Ђорђе Стојановић, „Социјални капитал и цивилно друштво: концепт грађанина – лидера“, *Социолошка луча*, бр. IV/2 2010, 117.

17 *Ibidem*.

18 Ђ. Стојановић, 119.

19 Доступно на адреси: www.alda-europe.eu/plus/public/publication/84-volonterizam.pdf.

20 *Ibidem*.

Полазећи од тога да човек помажући другима, помаже у ствари самом себи, можда би требало истаћи то да се свет мења твојим примером, а не твојим мишљењем.²¹ Волонтеризам дакле поспешује активизам: треба бити активан и то је начин да се макар нешто мало промени. У вези са тим треба посебно истаћи и оно што је знаменита америчка антрополошкиња Маргарет Мид говорила: „Никада не потцењујте могућност да мала група људи може да промени свет. Заправо они су једини до сада то чинили“.²² Врло значајно јесте подстицање активизма код људи и то нарочито код младих, али исто тако и код генерације старијих људи. Млади људи се у социо-психолошком смислу могу налазити у некој врсти апатије. На пример у нашим, српским условима, то често значи стално незадовољство младих људи, а по систему „овде ништа не ваља“, а то подразумева и њихово непрекидно размишљање о томе како да оду из Србије и како да негде другде започну неки нови, бољи, успешнији живот.²³ Уместо тога, пре свега за младе људе је у психолошком, али и општедруштвеном смислу свакако боље да се путем волонтеризма и социјалног активизма, извуку из затвореног круга песимизма и својеврсног безнађа.²⁴ Осим што волонтеризам и социјални активизам могу имати врло великог психолошког значаја за младе људе, они обично имају и друге позитивне ефекте. То је обично врло добра прилика за стицање професионалних знања и искустава, за обучавање, исто као и за размену тог искуства и знања са другим људима.

Волонтеризам се често посматра кроз призму бесплатног рада, па код нас често има и једно негативно значење у доживљају да неко заправо бива израбљиван бесплатно. Кроз волонтирање се међутим може добити много тога, па се може посматрати и као инвестирање у себе. Млади људи кроз волонтирање врло лако стичу неопходна искуства која их сутрадан чине знатно способнијима од њихових вршњака. На тај начин они врло често могу заправо за свој волонтерски рад бити плаћени кроз знање које добијају. Чувени кинески милијардер Џек Ма, животну филозофију успеха сажео је кроз своју причу шта у којој доби треба радити, па

21 Доступно на адреси: <http://www.nshronika.rs/intervju-dana/goran-crnojevic-svet-se-menja-tvojim-primerom-a-ne-tvojim-misljenjem/>.

22 Доступно на адреси: <https://slideshare.net/dusanjerkovic/aktivizam-volonterizamodidejedorealizacije>.

23 На свој начин јесте иронија управо и у томе да тамо „другде“ о чему млади људи из Србије маштају, тамо се цени волонтеризам и друштвени активизам.

24 Ово се не односи само на младе људе, већ и на припаднике треће генерације, који се након пензионисања могу осетити одбачено и не много вредно, што такође може имати негативне психолошке ефекте.

је тако навео да у првих десет година свог радног искуства треба учити ствари од оних који већ знају како се нешто ради и следити добре лидере.

Постоје озбиљне студије које потврђују немачку крилатицу *Übung macht den Meister* (Вежба ствара мајстора). Наиме, ко год жели да постане врхунски стручњак у свом послу, потребно је да један огроман број сати проведе практикујући активности за које се припрема. Крајем прошлог века психолог Андерс Ериксон спровео је занимљиву студију на једној музичкој академији у Берлину. Студенти су подељени у три групе. У прву су сврстани већ бриљантни музичари, за које се верује да имају потенцијала да постану звезде светске класе. У другу су сврстани солидни музичари, док су трећу групу чинили студенти који немају никакве шансе да одрже и један озбиљнији солистички концерт у каријери, па им је максимални домет у музици био посао предавача музичке културе у некој државној школи. Након што је извршено разврставање студената, кренуло се са испитивањем колико су заправо времена радили на свом музичком таленту. Без икаквих одступања истраживање је показало да је основни критеријум за разврставање у групе било време проведено у вежбању. Као деца сви су почели да свирају око пете године вежбајући по два-три сата недељно. Око осме године почеле су да се испољавају разлике па су они најбољи почели да вежбају знатно дуже константно повећавајући број сати проведен са својим омиљеним музичким инструментом (у деветој години – шест сати недељно; од дванаесте – осам; и тако даље, да би у једном моменту свирали и по тридесет сати недељно). Врхунски музичари су до своје двадесете године испунили квоту од 10.000 сати, они солидни су стигли до 8.000 сати, а они најслабији су у вежбању провели око 4.000 сати.²⁵ И друге студије показују да је заправо 10.000 сати магична бројка за било коју делатност. Данијел Левтин, неуролог, сматра да је тај број сати вежбања управо потребан да би се „достигао професионализам који се доводи у везу са експертима светског реномеа – што важи за сваку делатност“. „Спроведено је много студија – о композиторима, кошаркашима, писцима белетристике, клизачима, концертним пијанистима, шахистима, највештијим криминалцима – а та бројка појављује се у свим тим студијама. (...) до сада се није појавио нико ко је за краће време успео да постане светска звезда. Изгледа да је мозгу потребно баш толико времена да преради све што је потребно да зна да би се достигао ниво правог мајстора“ (Данијел Левитин).²⁶

25 Малколм Гледвел, *Натпросечни*, 40.

26 М. Гледвел, 41.

Неспорно је да таленат игра велику улогу, али само огроман рад чини људе врхунским у њиховој професији. Волонтирање пружа управо могућност достизања овог броја сати младим људима. Реч је о сјајној шанси младим људима да раде на развоју својих социјалних и комуникационих вештина, презентационих и говорничких способности, вештини опхођења са људима и сијасет других ствари.

Волонтеризам (социјални активизам) такође је и добра прилика за умрежавање и повезивање са другим (младим) људима, не само на националном, већ на интернационалном плану.

Значај друштвених веза заправо је један од најбољих примера социјалног капитала. За анализу феномена „друштвених веза“ чувен је експиремент психолога Стенлија Милиграм који је желео да установи повезаност људи. У експерименту је узето 160 насумичних имена из именика људи у Омахи и сваком је послат пакет, са молбом да се пакет достави берзном брокеру у Бостону у Шарону. Иако је било садржано име и адреса примаоца поште, задатак је био да се пакет пошаље особи коју знамо, а за коју се верује да ће најлакше доставити пакет крајњем примаоцу. Тако би рецимо неко ко има рођака у Бостону послао пакет њему, логично претпостављајући да ће он лакше наћи неког ко познаје његовог сутрађанина. На самом крају експеримента, Милиграм је желео да утврди колико руку је просечно прошао један пакет са једног на други крај земље, како би се утврдила повезаност људи у свету. Просечан резултат је био да је пакет стизао између пет и шест руку, па је тако настао „Концепт шест степена раздвојености“.²⁷

Малком Гледвел се у свом капиталном делу „Тачка преокрета“ бави даљим проучавањем значаја друштвених веза и управо полази од Милиграмовог поменутог истраживања и дефинише социолошки феномен „Закон неколицине“. Када се дубље проанализира претходно описан Милиграмов експеримент установила се асиметричност приликом стизања поште. Посебно занимљив феномен је био да је највећи број писама стигао преко три особе као претпоследње карике. Милиграм их означава као господина Џејкобса, господина Брауна и господина Џоунса. Реч је о изразито занимљивом феномену да је од 160 насумичних писама, половина њих пут до тотално непознате особе на другом крају тако велике земље пронашло преко само три особе. Људи су употребљавали различите тактике и користили различите врсте друштвених веза. Неки су ишли преко рођач-

27 Малколм Гледвел, *Тачка преокрета*, 34-35.

ких веза. Други преко пријатеља са факултета, колега итд. Међутим, као што су некад сви путеви водили у Рим, тако се испоставило да је половина путева до бостонског брокера водила преко споменуте три особе.

Малколм овај феномен сажима у „Закон неколицине“: „То само значи да је један мали број људи међусобно повезан у само неколико корака, а да смо сви ми остали повезани са светом преко тих неколико посебних људи“.²⁸ Даљим продубљивањем овог социолошког феномена Малколм закључује да су друштвене групе устројене попут пирамиде, а да се на њеном врху налази једна особа или ужи круг људи који заправо спајају остале и преко којих су сви остали повезани. Малколм их назива „везистима“ – то су „људи који повезују са светом, који чине мост између Омахе и Шарона, који нас уводе у наше друштвене кругове – на које се ослањамо више него што смо свесни, људи са посебним даром да зближавају свет“.²⁹

Значај везиста међутим није само у квантитету њихових веза, већ и у врсти људи који познају. Људи који познају велики број људи унутар своје бранше и једног света у коме се крећу, заправо остају лимитирани у том свету. Примера ради етаблиран адвокат или правник са великим бројем веза, не отвара ништа ново свом пријатељу који је, такође адвокат са сличним друштвеним кругом. Зато су прави везисти заправо људи који имају приступ различитим друштвеним групама. „Они су људи до којих свако од нас може стићи у неколико корака, јер они успевају да буду присутни у различитим световима, субкултурама и улогама“.³⁰ Када се мало промисли и проанализира поставка Малколмових теза, заправо се може приметити да основу ових друштвених веза чини квалитет, а не квантитет веза у још једном смислу. Наиме, продорност у читав један друштвени круг нам може отворити само једна или пар битних особа које су умрежене и повезане са другим људима из те бранше. Познанство са два адвоката која су познати у целој правној бранши може отворити сва врата и у смислу концепта друштвених веза, заправо, значи више од познавања десетак недруштвених и познатих адвоката.

Волонтирање у различитим организацијама, управо, зближава људе унутар исте друштвене групе, али истовремено и умрежава особе из различитих друштвених група. Тиме, заправо, људи добијају приступ широком кругу људи, али и разним друштвеним групама. Многе светске во-

28 М. Гледвел, 36.

29 М. Гледвел, 38.

30 М. Гледвел, 49.

лентерске организације управо су засноване на овом принципу, а и у значајној мери су кроз своје устројство и начела, ослоњени на опажања израчунана у овом спису о социјалном капиталу. Најмасовнија светска волонтерска организација Rotary са око 1.200.000 чланова управо у великој мери примењује наведене моделе друштвених веза. Она је сама управо и формулисана кроз пријем људи који су лидери у својој области, али су предани служењу заједници кроз волонтеристички и хуманитарни рад. Њен основни концепт устројства заправо и јесте да унутар једног клуба који броји 20-30 чланова заправо имате лидере из различитих области. На тај начин заправо једна особа има могућност да постане „везиста“ из Малкомовог „Закона неколицине“, јер има проходност ка другим браншама. Људи често овакав вид удруживања сматрају лукративним и прорачунатим и без праве искрености, сматрајући да људи своје време проводе заправо како би се окружили утицајним људима без искрености. Међутим, то је често површно посматрање. Провођење времена у једној скупуни људи у којој своје време издвајате ради племенитих циљева, не можете радити на дуго рок лажно. Једноставно као и у свим социјалним ситуацијама (школи, факултету, војсци, спортском клубу, послу, семинару правника...) са неким људима се скапирате, са неким не. Један широк круг познанстава међутим људима пружа могућност да презентују себе, да науче занимљиве ствари од људи из других бранши, прошире видике, склопе послове, употпуне свој друштвени живот, сјајно се забаве и учине нешто добро за заједницу.

Чињеница да делите исте вредности, а и сама припадност одређеној организацији чини вас ближа тим људима. Самим тим социјални капитал се увећава. Људи међусобно препознају квалитете једни других, размењују информације, склапају послове, а кроз сам хуманитарни рад и сарадњу могу проћи у међусобне врлине и мане. Лични контакти су изразито битни. И то не у оном пежоративном значењу речи „веза“, који се запатио код нас, а који имплицира непотизам, односно корупцију. Социолог Марк Грановетера који је у својој студији из 1974. пратио неколико стотина стручњака и техничара у Њутону, предграђу Бостона, установио је да је 56% пронашло посао преко личног познанства; а само 20% преко директног конкурса, док је остатак користио агенције за запошљавање и остала посредништва.³¹ У данашњем свету кад су средства комуникације и доступност медија мултипликовано распрострањени, па сада неко

31 М. Гледвил, 54.

ко гледа посао не може праћењем мањег броја новина да покрије главне изворе информација, такви лични контакти су још битнији.

Волонтеризам је дакле нешто чему се у савременом свету данас придаје посебна важност, па у том смислу постоји неколико врло значајних међународних организација које се баве овом тематиком. Ту је реч о организацији IAVE – International Asociation for Vounteer Effort, која је основана 1970. да би промовисала и јачала идеју волонтеризма, са члановима у 70 земаља света, а пре свега у смислу успостављања глобалне мреже невладиних организација, бизнис организација и националних волонтерских центара.³² Треба свакако поменути и Универзалну декларацију коју је ова међународна организација донела у Холандији 2001. године, а где се каже да је волонтеризам камен темељац цивилног друштва у правцу ширења мира, слободе, шанси, безбедности и правде за све људе.³³ Волонтеризму се дакле у свету освећује посебна пажња, јер се сматра да друштво које подржава и охрабрује волонтеризам јесте друштво које промовише добробит својих грађана, па у том смислу треба свакако поменути још једну међународну организацију при УН, а то је организација UNV (United Nations Volunteers), чији програм и активности доприносе миру и развоју широм света. То је организација која је активна у 130 земаља света, са седиштем у Бону у Немачкој, а која има своје центре и у Њујорку при Уједињеним нацијама, исто као и у Бангкоку, Дакару, Најробију и Панами и своје врло конкретне програме.³⁴

Неко би наравно овде могао констатовати како све ово о волонтерском раду у врло великој мери личи на некадашње омладинске радне акције из времена социјализма, исто као што и малопре помињани *neighborhood watch* подсећа на друштвену самозаштиту. Једна је ствар ту ипак тачна: не значи да све што личи на социјализам, да је то самим тим негативно. Ми бисмо рекли чак напротив – олако смо заборавили многе позитивне карактеристике и позитивне појаве из времена социјализма, при чему ту не треба мислити само на социјалну правду. У сваком случају друштва у којима је развијена традиција добровољног – волонтерског рада су уједно друштва у којима постоји релативно висок степен међусобног поверења, односно поверења да ће и други чланови заједнице поштовати постављене норме, као и поверења у институције, а то ће рећи пре

32 Доступно на адреси: <https://www.iave.org/about-iave/strategic-direction>.

33 Доступно на адреси: www.fcsh.uni.pt/ensino/voluntariado/DeclaraoUniversaldoVoluntariadode.laneriode2001.pdf.

34 Доступно на адреси: <https://www.unv.org/about-unv/who-we-are>.

свега поштовање правила, поштовање права. То су друштва са већим социјалним капиталом, друштва где се правне норме у већој мери поштују и где запрећена санкција не мора играти неку посебно велику улогу, јер просто међу члановима друштва постоји јака традиција и обичајне норме, норме које кажу: „то се не ради“.

Jovan ĆIRIĆ, PhD

The Constitutional Court of the Republic of Serbia

Savo MANOJLOVIĆ

Institute for Comparative Law, Belgrade

SOCIAL CAPITAL

Summary

Social capital is a multifaceted sociological term through which philosophical, legal, economic and other social interests intertwine. This phenomenon is in correlation with public interest and serving the community that is working for the common good. It also encompasses the strengthening of togetherness, and so it has a certain cohesive character and affirms the spirit of togetherness. Social capital can be exquisitely useful and beneficial for the community, inasmuch as in concrete real effects but also in a feeling of togetherness and security. Simultaneously, however, social capital can be viewed as highly profitable for the individual too.

A number of volunteer and humanitarian organisations actually represent a vast network of contacts through which individuals meet people from different sectors, expand their horizons, make new deals, but also work on the development of social skills. Likewise, young people can acquire significant business and social experience.

Key words: *social capital, volunteering, public interest, public good.*